

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ
К. Карасаев АТЫНДАГЫ БИШКЕК ГУМАНИТАРДЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Кол жазма укугунда

АМБЕР САДЫК

**КЫРГЫЗ КООМУНДАГЫ АЖЫРАШУУЛАР, АНЫН
СОЦИАЛДЫК СЕБЕПТЕРИ ЖАНА НАТЫЙЖАЛАРЫ**

Социология илиминин кандидаты даражасын алуу үчүн
диссертация

22-00-04 Социалдык структура, институттар жана процесстер

Илимий жетекчиси:
Социология илиминин доктору, профессор Нурова С.С.

Бишкек - 2018

KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ
İLİM VE BİLİM BAKANLIĞI

K.KARASAYEV BİŞKEK SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

TEZİN KONUSU:

KIRGIZ TOPLUMUNDA

BOŞANMALAR, SOSYAL SEBEP VE NETİCELERİ

TEZ DANIŞMANI:

PROF. DR. NUROVA SAİDE SÜLEYMANOVNA

TEZİ HAZIRLAYAN:

SADIK AMBER

17 Eylül 2020

BİŞKEK-2018

Harun KARCI
Eğitim Müşaviri

TERCÜME ASLINA
UYGUNDUR

Abdugapar HAITKULOV
Eğitim Müşavirliği Katibi

İçindekiler

Giriş.....	2-7
1. Bölüm Sosyolojide evlilik ve boşanmanın teorik olarak metodolojik temellerinin araştırılması	8
1.1. Evlilik sosyolojisinin amacı	8-10
1.2. Boşanma gerçeği ve gelişim süreci.....	10
1.3. Boşanmanın teorik temeli	10-11
Bölüm 2. Modern Kırgızistan toplumunda, sosyal problem olarak boşanma.....	12
2.1. Kırgızistan toplumunda boşanma ve evliliğe dair gelenek-görenek, ve örf-adetler.....	12-14
2.2. Kırgızistan'ın bugününde boşanma sorunu: Sebepleri ve Özellikleri.....	14-17
2.3. Kırgızistan ve Türkiye'deki ailelerin boşanma sorunlarının karşılaştırmalı analizi	17-18
Sonuç.....	19-22
Kaynaklar	23-26

Giriş

Araştırmaya konu olan boşanma problemi, bütün toplumlarda önemli ve güncel olduğu gibi Kırgız toplumunda da önemli ve güncel problemlerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

İnsanın en büyük zenginliği mutlu ve huzurlu ailedir. Aile, asırlardır toplumdaki ulusun en önemli sosyal okulu (enstitüsü), toplumun çekirdeği olmuştur, hala olmaktadır ve gelecekte de böyle kalacaktır. Aile 'ye küçük ülke derler, çünkü insan ilk topluma uyum sağlamayı burada öğrenir. İnsan ailede hayata lazım olacak becerileri öğrenmekle beraber değerleri ve normları edinerek psikolojik, manevi ve ekonomik desteği ve korumayı da aileden alır.

Aile bugüne kadar başarıyla yaptığı sosyal hizmetini günümüzde tam olarak yerine getiremeyecek hale geldi. Fakat bu eğilim ailenin dağılması, bozulması değil, aileyi hayatın teorik ve deneysel seviyede farklı bir bakış açısıyla incelemeyi gerektirmektedir.

Günümüzde aile yapısı sadece sosyal ve ekonomik reformlara bağlı değildir. Ailedeki değerlerin farklı, yenice değerlendirilmesiyle anlatılmaktadır. Aile birimlerinin dağılmasında en çok karşılaşılan boşanma olayı sayılmaktadır.

Bu günlerde boşanmaların çoğalması sıradan kabul edilmektedir. Hayat kalitesi geliştikçe toplumun boşanmalara olan ilişkisi gün geçtikçe refleksli ve çeşitli olduğu fark edilmektedir. Ailedeki istikrarsızlık sorunu gelişmiş ülkeler için, geçen yüzyılın 60. yıllarında güncel sorunlardandı. Kırgızistan için ise, son 20 yıl içinde ailedeki problemler çok dikkat çekmektedir. Günümüzde Kırgız toplumunda boşanmalar geçen zamanlara göre çoğalmaya başladı. Geçmişteki aile yapısının istikrarsızlığının kaybedilmesi boşanmaların çoğalmasıyla fark edildi. Günümüzde boşanma oranının artması toplumdaki birçok insanı endişe etmektedir.

Toplumdaki sosyal-ekonomik ve siyasi istikrarsızlık aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kırgızistan'da aile istikrarsızlığı toplumun değişmesiyle çoğalmaya başlamıştır. Kırgızistan tarihinde boşanmaların en büyük oranı 2017 yılında 9388'e

ulaşmıştır. [85]. Son 10 yılda boşanma oranı hep yüksek olmuştur. Resmi kaynaklara göre kırsal kesimde evlenenlerin 1000'nin 101'i boşanmaktadır. Bu oran şehirlerde 3 kat yüksektir.

Aile ilişkilerin bozulmasında en çok maddi ve ekonomik faktörler etkili olmaktadır. Ailedeki maddi ve ekonomik durumun zayıflaması, kadınların statüsünün değişmesi, toplum hiyerarşisindeki farklılaşma vb. durumlar, ailedeki memnuniyet oranını azaltarak, aile birimlerinde tartışmalar ortaya çıkarmış ve bu durumlarda boşanma gerçeğinde ciddi menfi neticeler doğurmuştur. Birçok insan boşanma sebebiyle maddi zorluklarla karşı karşıya gelmektedir. Boşanma olayına bakarsak çocuklar annesiyle kalmaktadır. İstatistiklere göre boşanma sonrası %99 çocuklar anne bakımında kalmaktadır. Bu durumda çekirdek aileler arasında yoksulluğun çoğalması, zamanında nafaka parasının ödenmemesi ya da aile gelirlerinin azalması sayılabilir. Günümüzde, evlenmiş aileler için en istikrarsız dönem 35 yaşına kadar olan süreç sayılmaktadır. Çünkü insanlar en çok bu yaşlarda birçok hayati sorunlarla yüz yüze gelmektedir. İş yerlerinin azalması, ekonomik krizler aile birimlerini çok etkilemektedir. SSCB'nin dağılmasıyla Kırgızistan'da aile gelirlerini temin edenler kadınlardı. Birçok erkek SSCB'nin dağılması nedeniyle psikolojik yönden olumsuz etkilenerek az paralı ya da kolay işlerde çalıştılar. Bunların hepsi aileyi etkileyerek, birçok tartışmalara ve boşanmalara yol açmıştır.

Boşanmalara sebep olan faktörler arasından ekonomik sorunların dışında, kültürel ve manevi açıdan, Batı'nın olumsuz etkileri vb. faktörler sayılabilir.

Araştırmanın sonucuna bakarsak şiddet, alkollü içkilerin kullanımı, aldatmalar ailenin dağılmasının ve bozulmasının temel nedenleri arasında sayılabilir. Kırgızistan'da bu güne kadar evlilik ve boşanmaya dair olan evrim ve süreçler tam olarak incelenebilmiş değildir. Boşanmaya dair araştırma yapan araştırmacılar çok azdır. Uygulamada gördüğümüz gibi böyle durumlar boşanma oranının artmasını sağlar. Aile birimleri arasındaki tartışmalar günümüzde çoğalarak devam etmekte ve aile ilişkilerini olumsuz manada etkilemektedir. Tartışmaların ortaya çıkmasının nedeni, günümüzde araştırma problemi olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle tezimizin sosyal yönden temel amacı, boşanmaları önlemede etkili yöntemleri bulmak ve aile ilişkilerini güçlendirmektir.

Tez konusuyla bilimsel araştırmaların ilişkisi:

Araştırmacı tarafından “Kırgız toplumundaki boşanmalar, onun sosyal nedenleri ve sonuçları” konu kapsamında (2010-2018.yy) bağımsız bir şekilde araştırma yapılmıştır. Tezde araştırmacı tarafından Kırgızistan ve Türkiye’nin sosyolojik araştırma bilgilerine, yasal düzenlemelere, uluslararası resmi ve uzman istatistiki bilgilere ikinci defa analiz yapılmıştır. İnceleme sırasında Kırgızistan ve Türkiye’deki siyasi, sosyal ekonomik, manevi değişimler dikkate alınmıştır.

Tezin amacı olarak küreselleşmenin etkisinde günümüz Kırgız ailesinin özellikleri ele alınmıştır. Sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerin aile boşanmalarını etkilemesi olarak sayılmaktadır. Konuyla ilgili yapısal incelemeler bu araştırmanın metodolojik başlangıcı olarak sayılmaktadır. Bununla birlikte, ailenin sosyal birimi olarak, toplumda evlenme ve boşanmayla ilgili tüm sosyal teoriler kullanılmıştır.

Boşanmanın toplumun gelişmesini olumsuz etkilemesini araştırmak, sosyoekonomik nedenlerle temel faktörlere analiz yapmak, araştırmamızın temel amacıdır. Araştırmanın amacına ulaşması için aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması gerekiyor:

1. Ailenin, temel teori ve yapısal yönlerini incelemek, aile ilişkileri ve onun oluşum mekanizmasını araştırmak ve öğrenmek;
2. Kırgız toplumundaki evlenme ve boşanmanın tarihi anlamını incelemek;
3. Toplumsal gelişim sırasında Kırgızistan’daki boşanma oranının dinamik göstergesini incelemek;
4. Günümüz Kırgız toplumundaki boşanmaların özelliklerini ve nedenlerini belirtmek;
5. Toplumdaki cinsiyet ilişkilerinin değişmesinin temel seviyesini öğrenmek ve onun aile bakış açısını etkilemesini değerlendirmek;
6. Aile değerlerine ve “nikâh-aile” yapısını boşanmanın etkilediğini ortaya çıkarmak;
7. Türkiye ve Kırgızistan’daki boşanmalara karşılaştırmalı analiz yapmak.

Kırgızistan'daki boşanma sorunu, onun sosyal nedenlerine ve sonuçlarına sosyolojik yönden derin inceleme yapılarak, nitel ve nicel göstergeleri netleştirilerek değerlendirildi. Günümüzdeki boşanmaların temel nedenlerin araştırma sonucunda, onları önlemeye yönelik önerilerde bulunuldu. İlk defa Türkiye'de ve Kırgızistan'daki boşanmaların nedenlerine ve özelliklerine yönelik inceleme yapılmıştır. Tezde, boşanmaların temel nedenleri ortaya çıkarılarak, onların, Kırgız toplumunun siyasi, ekonomik, sosyal, psikolojik değerler, gelenek ve göreneklerin değişimine yaptığı menfi tesirler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın pratikte önemi:

Araştırmanın bilimsel sonuçları Kırgızistan'daki boşanmaların hipotezlerini temele alan sosyal ve demografik durumu analiz edip durumu değerlendirmektedir. Aile sorunlarının çözümünde devlet kurumlarına destek vermede, ilim ve araştırmayla meşgul olan merkezlerin faydalanması için kaynakları kullanmada, sosyoloji alanındaki programlar ve onun içerisinden “aile sosyolojisi” kurslarındaki ders yazılarında, kaynaklarında sosyoloji vb. alan uzmanlarını hazırlamada kullanılabilir.

Araştırmanın ekonomik anlamı:

Araştırmanın sonucunda elde edilen bilgiler ve öneriler, Kırgızistan'da ve Türkiye'deki devlet ve özel enstitülerin çalışmalarını optimize etmede, geliştirmede, aile ve boşanma konularında kullanılabilir.

Tezin metodolojik temelleri:

- Transformasyon zamanında nikâh-aile ilişkilerinin değişimindeki eğilimler aile ilişkilerindeki değerlerde ve tecrübelerde eşitliğe ve aile değerlerinin çeşitlenmesine yol açmıştır.
- Boşanma sürecinin temel nedeni olarak eşlerin karakterlerinin uyumsuzluğu sayılır. Bu durum aile birimlerinde tartışmalarının çoğalmasına yol açmaktadır.

- Evlenecek adayların yaş özelliği boşanma olayını etkileyici faktör olmaktadır. Yani, çoğunlukla çok erken ya da çok geç yaşlarında evlenenlerin arasında ilişki soğumasına rastlanmaktadır.
- Cinsiyet faktörleri de boşanma olayının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunda Kırgız ailelerinde yaşam sırasında eşlerin ailedeki durumu, ailevi sorumlulukların paylaşılmasındaki bozukluklara yol açılmıştır.
- Eşitlik görüşlerinin gelişmesi. Günümüzde Kırgızistan toplumunda ki gelişmeler erkeklerin, ailenin maddi gelirlerinin sorumlusu, koruyucusu rolünün değişmesine neden olmuştur.
- Boşanan ailelerde boşanmamış ailelere kıyaslayınca kadın rolünün yüksek olduğu fark edilir. Onların aile için daha çok para kazanması, ev işlerini yapması, çocukları, aile gelir ve giderleri yönetmekte karar vermesi ailenin dağılmasına boşanma olayına getirmektedir. Kadın yapması gereken ana işlere ilaveten başka işlerde ortaya çıkınca bu sonuçlar tezahür etmektedir.

Araştırmanın yapısı:

- Aile yapısına, ailedeki tartışmaların çıkmasına, ailedeki krize, boşanma olaylarına sosyolojik paradigma temelinde analiz yapılmıştır.
- Günümüz Kırgızistan'ında boşanma sorununa nicel ve nitel göstergeler dolayısıyla sosyolojik araştırma yapıldı.
- Kırgızistan ve Türkiye'deki aile boşanmalarının temel nedenlerini araştırmakla beraber karşılaştırmalı değerlendirmeler yapıldı.
- Ailedeki kadının rolü ve erkeklere kıyasla kadın durumunu incelendi.
- Boşanma olayını önlemeye yönelik birçok öneride bulunuldu.

Araştırma sonuçlarının onanımı:

Tez araştırmacının araştırma sonuçlarını ve bilimsel kaynaklarını temel alarak yazılmıştır. Araştırmacı tarafından araştırma bilgileri yerli ve uluslararası derneklere yayınlanmış, uluslararası konferanslarda, oturumlarda, bilimsel seminerlerde sunum olarak yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarının yayınlanması ve kullanılması:

Araştırmanın sonuçları ve teorik düzenlemeleri Yüksek Tez Onaylama Komisyonunun listesinde bulunan makalede bulunmaktadır. İki makalesi uluslararası indeksli derneklerde yayınlanmıştır.

Tezin yapısı ve hacmi:

Tezimiz giriş, iki bölüm, altı alt bölüm, sonuç, kaynak ve ekler bölümünden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın önemi, araştırma problemi, amacı ve sorumlulukları belirtilerek araştırmadaki bilimsel yenilikler, araştırmanın ekonomik ve uygulayıcı önemi, tez savunmadaki temel nedenler, araştırmacının katkısı, araştırma sonuçlarının onaylanması, tezin yapısı ve hacmi anlatılmıştır.

1.Bölüm

Sosyolojide evlilik ve boşanmanın teorik olarak, metodolojik temellerinin araştırılması

1.1. Evlilik sosyolojisinin amacı:

Bu bölümde evliliği araştıran sosyolojik teoriler, tekniklere tahlil edilip nikâh ve boşanma ile alakalı temel ilmî kavramlar ve terimler bir sisteme getirilip, boşanmanın teorik kavramları derin incelemeye alındı. Birinci bölüm «Evlilik - sosyolojisinin objeleri» diye adlandırılıyor, orada temel sosyolojik teoriler ve metotlar incelemeye alınarak, araştırmanın objesi olarak aile ve evlilik sayılır. Evlilik ve aile müessesesi, evrimlik ve işlevsel metotların sayesinde sosyolojik düşüncelerin gelişim merhalesinde sosyolojinin klasik ve çağdaş teorilerinin penceresinden ele alınmıştır. (18, 5 sayfa)

Antik devirdeki filozofların eserlerinde evlilik ve aile meselelerine dair sorular ve cevaplar genişçe açıklanmıştır, daha sonraki devrin bilim adamlarının görüşleriyle de devam etmiştir. Platon erkeğin yönettiği aileyi toplumun temel parçası olarak saymıştır. Platonun bu görüşü daha sonra « ataerkil teorisinin konsepti» adıyla kayıtlanmıştır. Platon erkeğe lazım olan tüm işlemler ve alışkanlıklarını kadının da öğrenmesi gerekliliğini belirtir. Onun eserlerinde sağlıklı nesil ve güçlü soyu elde etmek için açık ve kesin tavsiyelere rastlamak mümkündür. Platonun görüşüne göre sağlık açısından güçlü bir çocuk 20 ile 40 yaş arasındaki kadından ve 55 yaşa kadar olan erkeklerden meydana gelir. Platon erkeklerin 35 yaşına kadar evlenmesi gerektiğini ifade eder ve geç evlenenlerin ceza parası ödemesi gerektiğini beyan eder. Eğer anne baba farklı mizaçlara (huy) sahip ise onlardan zeki ve sağlıklı neslin doğacağını kesin olduğunu ifade eder. Platonun belirttiği üzere, sarhoş halde hamile kalmaktan kaçınılmalı, çünkü bu gelecekte çocuğun zihinsel sorunlu doğma tehlikesini getirir (9, 37 s.).

İlk toplulukların tarihi ve ilmî açıdan araştıran Amerikalı bilim adamı Luyis Genri Morgan (1818-1881) evlilik konusunu araştırmada büyük katkı sağlamıştır. Fransız bilim adamı F.Le Ple kendi “Avrupalı çalışanlar” adlı eserinde asıl toplumun düzenini kanunlardan ziyade özel hayattaki düşünce ve fikirlerin oluşturduğu görüşünü savunmuştur. O, aile bir memleketin aslıdır ve aynısıdır demektedir. F.Le Ple aynı zamanda ailenin türlerinin temeli üzerinde de çalışmalar yapmıştır (9, 48 s.).

F Engels “Ailenin, özel sektörün ve memleketin ortaya çıkışı» isimli kitabında tarihî gelişmelerin ışığında aile kurumunu analiz etmiştir (58, 123 s.). Malinowski önceki toplulukların tarihi ile aile ve evlenme konusunda farklı görüşlerini ortaya atmıştır. O Etnososyolog evrimin büyük bir karşıtıydı. Gelişmemiş topluluklarda katılımlı gözlemin neticesine dayanarak insaniyet geçmişinde grup evliliğinin çeşitli türlerinin olduğunu reddetmiştir. Malinowski ataerkil evliliği medeniyetin beşiği, sade toplumun temel birimi olarak tanımlamıştır. Aileye sosyal enstitü olarak bakan sosyolojinin klasik gelişim merhalesindeki bilim insanları G.Spenser, M.Veber, K.Marks, F.Engels, E.Durkheim,

T.Parsons, P.Sorokin ve başkaları olmuştur. G.Spenser ailenin evrim merhalelerini inceleyip, karma-karışık, düzensiz yakınlık bağlantılarından tek eşliliğe kadar geçen toplum ve aile tipinin bağlantısına önem vermiştir. (12, 56-72 s.). Sosyoloji tarihinde Durkheim, ailenin kuruluşunu analize etmeye çok değer veriyor.

Kentleşmenin tesiri ile aile, kendi görevlerini icra etme mevzuunda, sonraki nesillere kültürü aktaramaz olmuş, bunun tesiriyle de ailelerdeki istikrar kaybolmuş ve çocuk yapanların sayısı azalmış demektir (24, 178 s.). P. Sorokin evliliğe dair evrimin görüşlerine dayanarak, evliliği belli bir zaman içinde gözlemlemiştir. “Aile ve evliliğe dair özellikler ve gelişmeler, içindeki toplumdaki bağımsız olarak düşünülemez. Onlar dünyadaki birlikti azaltır dini görüşlere dikkat alıp kontrole almıştır. Neticede evlilik ve nikâhın şekilleri değişmelerden uzak olamaz. Ona göre, toplum ve dünyanın gidişatındaki değişimler nasıl inkâr edilemezse, evliliğe dair gelişme ve değişimlerde aynı şekilde inkâr edilemez”. Evliliğe dair gelişmeler yavaş yavaş cinselliğe dair olan davranışlara bir sınır koymuştur. Cinsel yaşamın ciddi bir kontrole alınmasıyla kaba muamelelerden, ahlaki ve kabul edilebilir bir düzeye çıkmıştır diyerek bir sonuca varmıştır(15,41-43 s.).

Amerika’nın sosyoloji klasiği ve fonksiyonalizmin ön plana çıkan savunucusu T. Persons sosyal yapı hakkındaki araştırmasında sosyolojik rolleri kurumsallaşmış bir sistem olarak görmektedir. Meşhur İngiliz sosyoloğu Giddes aileye dair yaptığı yorumu şöyledir: “Aile direk olarak akrabalık bağı olan büyüklerin küçükleriyle ilgilenerek sorumluluk alan insanlar birliği” diye tanımlamıştır. (04, 62 s.).

Ünlü sosyolog Antonov ise “birlikte temel ailevi işlere temelleşmiş, anne babanın akrabalarını içine almış, çocuk yapmış, sonraki nesillere ailevi gelenekleri aktarmış, çocukların sosyalleşmesini sağlamak ve her aile üyesine destek vermektir” diyen tarif yapmıştır. (19, 66 s.).

Rus sosyolog Harçev aileyi şöyle tanımlamıştır: “Aile kadın-erkek, anne babalar ile çocuklar arasındaki kendi aralarında gerçekleşmiş tarihi ilişkilerin sistematığıdır. Orada aile fertleri bir-birleriyle nikâh ve akrabalık bağ kurar, birlikte çiftlik işleri yapar, kendi aralarında ruhani görevler üstlenir ve toplumun ihtiyacı olan fiziki ve ruhani işleri yapma gereğinin neticesinde ortaya çıkmış topluluktur.” (54, 75 s.).

Freydin teorisi şöyledir. Onun fikrinde insan karşı cinsi seçmesinde kendi anne babasının tesiri çok fazla olmaktadır. Yani erkek kendi annesine benzeyen kadını, kadın ise kendi babasına benzeyen erkeği eş olarak arar. Sosyolojik araştırmalarda bu tezi kanıtlayan birçok örnekler bulunmaktadır. (9, 158 sa.). Bir araştırmada 7000 çift anket yapıldığı ve onlar, kendi seçmiş olduğu eşlerinde anne babalarına benzeyen kişilerle evlilik yaptıklarını anlatmışlardır. Tesadüfen oluşmuş ailelerde bu az bulunmuştur (19, 159 s.).

Bernar Muraşteynd’in teorisi: O gelin seçmede şekiller çizmede değerler-roller teorisi ile anlatmaya çalışmıştır. (71 sayfa) Demek ki yukarıdaki örneklerle bakarak şöyle neticeye varmak mümkündür.

Nikâh toplum tarafından sistemli hale getirilen, kadın ve erkeğin arasındaki davranışlar sistemidir. Bununla beraber kendi aralarındaki ilişkileri, görevleri ve ona göre çocuklarına karşı hak ve hukukları sabit olur. Toplumdaki cinsel ilişkileri kabileler tesirinde olmuştur. Dolayısıyla toplu nikâhı insanlar değil kabileler yönetmiştir. Kabileler arasındaki her hangi cinsel ilişkileri yasaklanmıştır. Yani topluca nikâhta erkek ve kadın beraber yaşamaz onlar sadece ev, çiftlik işlerde ancak bir araya gelmiştir.

1.2. Boşanma gerçeği ve gelişim süreci:

Bu bölüm, boşanma meselesinin özüne, gelişim tarihine odaklandığımız "Boşanma gerçeği ve boşanmanın gelişim süreci" başlığını taşır.

Aile, mevcut nesillerin en güzel şekilde maddi ve manevi gelişimini sağlayan ve bu güzellikleri gelecek nesillere intikal ettiren, toplumun istikrarını sağlayan en temel sosyal kurumlarından biridir. Bir uluslararası araştırmaya göre, ailenin önemine dair verilen cevaplar şöyledir. Polonya, İrlanda ve İzlanda nüfusunun % 91-95'i, Litvanya, Estonya ve Letonya nüfusunun % 67-72'si, Rusya ve Almanya nüfusunun % 76'sı ailenin çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. [87].

B.M. Medkova [35, s.68.], evlilik süresinin uzun veya kısa sürmesine dair yaptığı yorumda, boşanma olasılığı ilk dönemlerde artar. Ancak yavaş yavaş tekrar azalır ve aynı zamanda ilk ve ikinci beş yılda en yüksek oranları verir.

Kravchenko [30, s.53.] boşanmaya dair yaptığı açıklamada, boşanma sayısı evliliğin ilk on yılında ve 20 yıldan sonraki süreçte artar. Bu, ailede ne kadar çok çocuk olursa, ayrılma olasılıklarının o kadar az olduğu anlamına gelir. İkinci bir evliliğin ilk evliliğe göre avantajı, çiftin evliliklerinin artık "ebedi ve ölüme kadar evlilik" düşüncesinin olmamasıdır. Artık Romantik bir aşk değil, evliliğe akılcı bir yaklaşımla bakılır. İkinci evliliklerindeki tüm iyi şeylere minnettar kalırlar ve onu korumak için çok çalışırlar. Öte yandan, evlilikte başka bir uyumsuzluk varsa, çift ilişkiyi eskisinden daha fazla düzeltmeye isteklidir ve problemler çözülmiyorsa da ilişkiyi koparmak daha kolaydır. Boşanma sadece yasal bir süreç değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir süreçtir.

Sonuç olarak, boşanma önemli bir sosyal neden değildir. Boşanmaya yol açan ana sosyal felaket, bu evlilikteki anormal ilişkidir. Bu nedenle, her şeyden önce, bu sorunları ele almak için tüm önlemleri almaya başlamak lazımdır.

1.3. Boşanmanın teorik temeli

Bu bölümde boşanma nazari olarak ele alınmıştır. Evlilikte eşler arasındaki istikrarlı halin devam etmesi eşler arasında güçlü bir bağ sağlar ve tüm aile ilişkilerini yönlendirir. Sosyoloji geleneksel olarak şu iki paradigma temelinde değerlendirilir: çatışma teorisi ve fonksiyonalizm.

Fonksiyonalizm teorisinin savunucuları, genel bütünlüğün oluşması ve devamı için toplumun her bir bölümünün işlevlerini doğru bir şekilde yerine getirmesi gerektiğini söyler. Bu nedenle aile, önemli hizmetler ve ihtiyaçlar sağlayan toplumun önemli parçalarından biri olarak kabul edilmektedir. İşlevselciler son iki yüzyıl boyunca ailenin işlevlerinde değişiklikler olduğunu ve birçoğunun ailenin işlevini tamamen kaybettiğini belirtmektedirler [9, 46. s.].

Kronolojik olarak, D.M. Chechet boşanma konusunu ele alan sosyologların ilklerden biriydi. Boşanmayı "yasal olarak kayıtlı bir evliliğin çöküşü" olarak değerlendirip, sosyolojik bir yorum yaptı [55,4 s.].

A. Maslow [33,110 s.] boşanma, kurallara göre, tek taraflı bir olgu değildir, ancak kendi yaşam dinamikleri vardır. A. Maslow evlilik ilişkilerinin parçalanması mevzuunda bir model önerdi [33,110 s.].

E. Tiit [49, 26-34 s.]. R. Kuznetsov [31, 22 s.] ve diğer araştırmacılar [37, 38 s.]. boşanmaya menfi tesir eden faktörler arasında şu maddeleri saymaktadırlar. Erken evlilikler, evlenmeden önce çocuk sahibi olmak, ikinci kez evlenmek, çocukluk döneminde anne-babaların boşanması, mali sorunlar, eşlerin eğitim düzeyindeki farklılıklar ve eşler arasında sosyal dengesizlikler.

Rus sosyologları S. Golod [15] ve A. Avdeev [61] Rusya'da, boşanma ve evlilik müessesesinde oluşan problemleri ülke için en kritik problemlerden sayılmaktadırlar. İlerici paradigmanın savunucuları (70, 36 s.), gelenekselden modern aileye geçişin, evlilikte ve aile yapısında çoğulculuğun tek taraflı, norm dışı ve tabii ki yukarıdaki bilimsel tartışmada olduğunu savunurlar. Bu argümanlar ilgi çekicidir, çünkü belirli bir olgu için çözüm ve destekler sunarlar. Ailenin asırlık istikrarı göz önüne alındığında, kimsenin ailenin ortadan kalkmasına ve tek eşli evliliğin bozulmasına izin vermeyeceği aşîkârdır.

2.Bölüm

Modern Kırgız toplumunda, sosyal problem olarak boşanma

Bu bölümde modern Kırgız toplumunda boşanma problemi, sebepleri ve zararlarına dair istatistiki ve deneylere dair malumatlar analiz edildi. Kırgızistan ve Türkiye memleketlerinde boşanma meselesiyle alakalı farklılıklar ve benzerliklere ortaya koyulmaya çalışıldı.

2.1. Kırgızistan toplumunda boşanma ve evliliğe dair gelenek-görenek ve örf-adetler

Boşanma konusu "Kırgız toplumunda boşanma ve tarihsel gelenek ve göreneklerde evliliğin değerlendirilmesi" bölümünde tarihsel ve kültürel bir değerlendirmeye analiz edildi. Ataerkil kökenleri olan Kırgız ailesinin çeşitli özellikleri vardır:

- Ulusal bir kökene dayanan geleneksel Kırgız ailesinde, aile mefhumu ve akrabalık bağları çok yüksek bir değere sahiptir [69, 42 s.].
- Evlilikler ve eşler arası ilişkilerde gelenek-görenek ve örf –adetlerin rolü yüksektir.
- Evlilik müessesesinde İslam hukuku ve Şeriat normlarına riayet dikkat çekmektedir.
- Ailede, akrabalıklar maddi faktörlerden bağımsızdır. Bu mevzuda akrabalık maddeden önce gelir.

Kırgız ailelerindeki ulusal farklılıklar geçmişte şekillenmeye başladı. Bir Kırgız ailesinin çocuksuz olarak hayal edilmesi imkânsız gibidir. Bu nedenle, Kırgızistan'da bir çocuğun doğumu en önemli olaylardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle çocuk sahibi olma beklenti ve arzusu o kadar yüksektir ki, çiftlerin çocuk sahibi olma şansı düşükse boşanmayı gönüllü olarak kabul etmişler demektir. Kırgızistan'da bir çocuğun doğumuna birçok inanç ve ritüel eşlik eder [65,79-85. s.].

Evlilik alanındaki Kırgız adetleri ve ritüelleri Kırgız kültürünün eşsiz özelliklerinden biridir. Evlilikte, ciddi, sorumlu ve asil bir kişiyle evlilik önemlidir. Kırgızlar arasında evlilikler çok saygılı ve özel bir tutumla karakterize edilir.

Gençlerin kendi eşlerini seçmeleri serbestisi, evlilik yaşlarına geldiğinde de kendini gösterir. Rahat Achilova'nın 1980'lerde yaptığı bir araştırma, bir kocanın karısından 1-3 hatta 4-5 yaş büyük olması gerektiğini gösterdi. Bu olgu biyolojik olgunluktaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, kırsal alanlarda evlilik yaşı da değişmiştir. Evlilikler sosyofizyolojik olarak farklı taraflardan oluşur. Kırgızistan'da son yıllarda erkekler ve kadınlarda evlilik yaşı alışılagelmişin dışında oldu.18-24 yaşları arasındaki insanlardan evlenenlerin adedinde düşüş olduğu tespit edildi. Bu da insanların bazı sebeplerden dolayı ileri yaşlarda evlendiğine dair bir işaret vardır.

Bu duruma sebep olarak, eğitim-öğretim döneminin uzaması, bu yaş grubundaki kişilerin eğitim görüyor olması, kırsal kesimdeki gençlikle karşılaştırıldığında, kentlerde yaşayan gençlerin geç evliliği, Batı'nın etkisi, küreselleşme, maddi çıkarlar, vb. sebepler sayılabilmektedir.

Aynı zamanda, gençlerin zihinsel ve fiziksel gelişiminin hızlanması, kızlar ve erkekler arasındaki ahlaki ilişkilerin serbestleşmesi, örneğin, evlilik öncesi seks, düşük doğum kontrol kültürü, plansız gebelikler nedeniyle gençler arasında erken evliliklerde bir artış vardır. Evlilik ilişkisi erken çocuk doğurmanın yolunu açtı.

Boşanma tarihi gelenek ve göreneklerde az da olsa görülür. Boşanma sorunu, güçlü bir otoriteye ve değerlere sahip olan ataerkil ailelerde de görülür. Kırgızistan'da boşanma tarihi bir gelenek ve ataerkil yaşamın bir özelliği olarak kabul edilir. Kırgız toplumunda kadınların toplumun her alanında her zaman daha az hakları vardır. Kadınların kendi kararlarıyla evlenme hakkı olmadığı gibi, boşanma hakları da yoktu. İslam şeriatına göre belli istisnalar hariç, boşanma hakkı sadece erkeğe aittir ve kocanın "boşanma" kelimesini söyleyerek evliliği bitirme hakkı vardı [27, 156. s.].

Boşanma yüzyıllardır Kırgız tarihinde nadirdir. Boşanma sayısındaki şu anki artışların elbette toplumun gelişimi üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur. Boşanma, başkentte diğer bölgelere nazaran daha yaygındır. Boşanmanın nedenleri çok farklıdır: çocuk sahibi olamama, karakter çatışması, eşlerden birinin kötü muamelesi, akrabaların evliliğe muhalefeti vb. Hiç şüphesiz boşanmanın çocuklar, hem de yetişkinler için yıkıcı sonuçları olabilmektedir.

Araştırmacıların görüşlerine göre boşanmaya yol açan koşullar [9, 113. s.], yaşam biçimlerinin kentlerde devam etmesi, göç, ülkenin sanayileşmesi, kadınların özgürleşmesidir. Kırgızistan'daki ailenin sosyoekonomik durumunun kötüleşmesi sebebiyle boşanmalar artmaktadır. Buna 2017 yılında 43.350 evli çiftten 9588'nin boşanmış olması delil olarak gösterilebilir. [2, s. 122.].

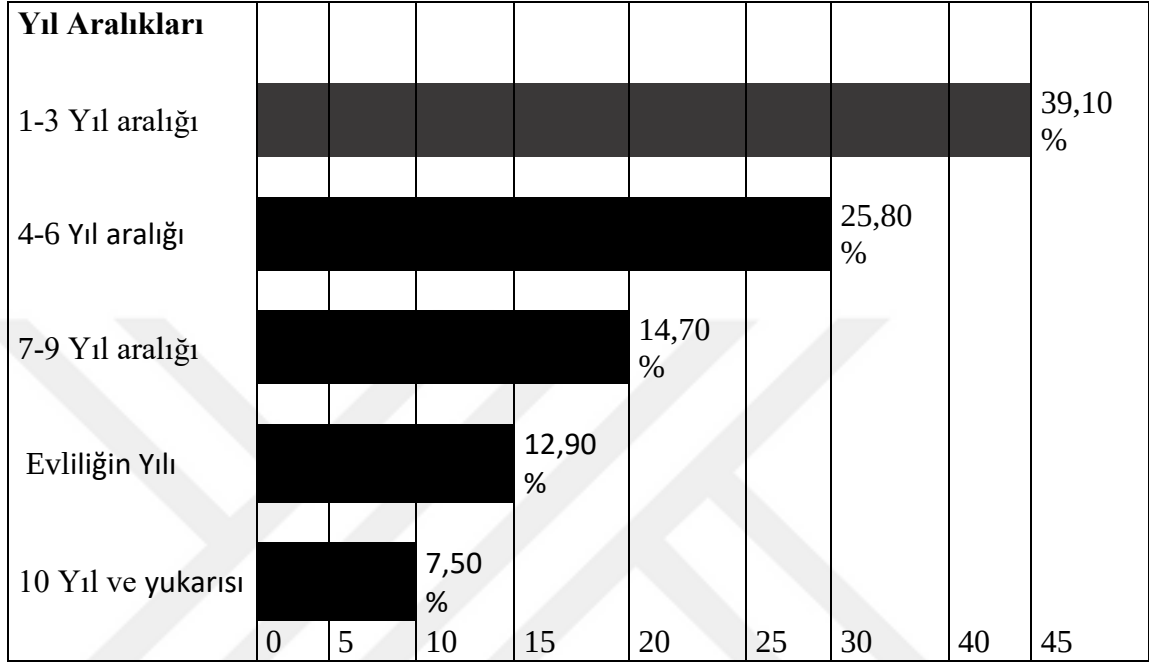
Yukarıdaki nedenlerden dolayı boşanma konusunda sosyal bir tablo oluşturmak için 2016 yılında Kırgız toplumunda boşanmanın nedenleri, onu etkileyen faktörler ve sonuçları hakkında sosyolojik bir çalışma yaptık. Anket, neredeyse Kırgız Cumhuriyeti'nin tüm bölgelerini kapsamaktadır. Katılımcıların % 63,6'sını kadınlar, % 35,2'sinde erkekler oluşturmaktadır. Toplam katılımcı adedi 1.250'dir.

Katılımcıların yaş durumu ise şöyledir; % 5,1'i 20 yaşın altındaki genç erkekler ve kadınlar, % 30,5'ni 20 ile 29 kadar olanlar, % 36,4 nü 30-39 yaş grubu, % 17,8 sini 40-49 yaş grubu % 6,8'ni de 50 yaş üstü olanlar oluşturmaktadır.

Coğrafi olarak, katılımcıların % 26,3'ü Issık Göl vilayetinde, % 20,8'i Çuy ve Oş vilayetlerinde, % 7,8'i Celal-Abat vilayetinde ve % 4,2'si de Batken vilayetinde yaşamaktadır.

Şekil 2.1.

Boşanmada Yaş Aralıkları

Evlilikteki en tehlikeli dönem 1.yıldan 6.yıla kadar olan vakit kabul edilmektedir. Bu grafikte %65 boşanmalar bu arada olmaktadır. Eşler, evlilik öncesi dönemde aile hayatına dair efsane derecesinde hayaller ve beklentilere girerler. Ancak evlenip birlikte yaşamaya başladıktan sonra gerçek yaşam sorunları ortaya çıkmaya başlar. Çoğu boşanma 20 ila 35 yaşları arasındadır, bu süre zarfında çift yeterince bağımsızdır, birbirlerinin eksikliklerinin farkındadır ve artık birlikte yaşama imkânlarını kaybederler.

Sonuç olarak, Kırgız ailelerinin göçebe yaşam biçiminden bu yana birçok etnik özelliği olmuştur. Şu anda, Kırgız Cumhuriyeti şu tür ailelere sahiptir: çekirdek, çok çocuklu, büyük ve birkaç yakın akraba veya ikiden fazla aileden oluşan, bağımsız yaşayamayan tamamlanmamış ailelerdir.

Modern Kırgız toplumunda, birçok faktörün (küreselleşme, modernleşme, kentleşme, kız çocuklarının eğitim düzeyindeki artış, dünya görüşlerindeki değişiklikler) etkisi ile aile ilişkilerinde, boşanmayı ve nüfus artışı konusunu da etkileyen değerlerde önemli değişiklikler meydana gelmektedir.

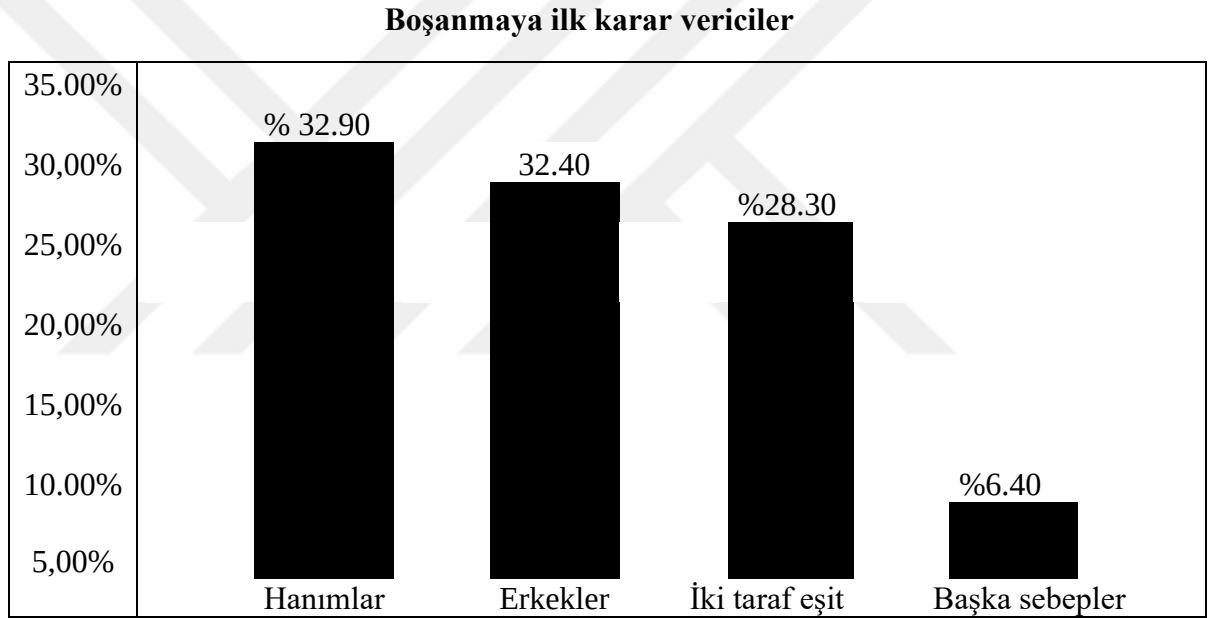
2.2. Kırgızistan'ın bugününde boşanma sorunu: Sebepleri ve Özellikleri

Bu bölüm "Bugün Kırgızistan'da boşanma sorunu: nedenleri ve özellikleri" başlığını taşıyor. Bu bölüm, çalışmanın sonuçlarıyla desteklenen modern Kırgızistan için boşanma konusunun uygunluğunu açıklamaktadır. Sosyolojide aile sadece sosyal bir kurum olarak değil, aynı zamanda toplumun temelini oluşturan küçük bir grup olarak kabul edilir. Birincisi, aile güven ve maneviyata dayanan bir birliktir.

İkincisi, ebeveynler ve ailedeki çocuklar arasında özel bir güven bağı vardır. Bu yaklaşım, bireyin oluşumunda temel bir rol oynar, birliği sağlar ve tüm aile üyelerinin görüş ve değerlerinin birliğini teşvik eder. Üçüncüsü, bir aile sevgi ve sevgi üzerine kuruludur (22, 89 s.). Aile anlaşmazlıkları ortaya çıktığında boşanma kararı daha da zordur. Açıkçası, böyle sorumlu bir adım atmak herkes için kolay değildir.

Grafikte gösterildiği gibi, hem erkekler hem de kadınlar neredeyse eşit oranlarda boşanma teklif etti. Katılımcıların% 28,30'u her iki tarafın da bu teklifi eşit kabul ettiğini söyledi. Bunun özellikle evlilik krizlerinde geçerli olduğu sonucuna varabilirsiniz.

Şekil 2.2.

Şu bir gerçektir ki, boşanmaların temel sebebi, eşler arasındaki anlaşmazlıklar, kişiliklerinin uyumsuzluğudur. Bunlar kadınların toplumsal eşitliği talep etmeleri ve evlilikte kişisel çıkarların ön plana geçmesidir. Katılımcılar eşlerine karşı çok katı olduklarını, eşlerden birinin yeterince sorumluluk almadıklarını ya da bir nedenden dolayı yakın temasta oldukları için evlendiklerini belirtmişlerdir.

Boşanmanın ikinci nedeni, bir eşin diğerini aldatmasıdır. Ekonomik faktörlere gelince, ailenin ekonomik bağımsızlığının oluşumu olarak kabul edilir.

"Aileyi kurtarmak için herhangi bir yol düşündün mü?" sorusuna % 56,6 "evet" ve % 32,3 "hayır" diyerek cevap vermiştir.

Herkes evlilikte parlak bir gelecek umuyor. Genç çiftler boşanmayı düşünerek değil, uzun yıllar birlikte yaşamayı düşünerek evlenirler. Bu nedenle umutlar kesildiğinde herkes için boşanma düşüncesi bir şok oluşturabilir. Her ne kadar bazı insanlar dış görünüşüyle boşanma için pişmanlık göstermese bile iç dünyasında ciddi açıl ve problemler yaşamaktadır. Bunun sebebi boşanma sırasında bazı adamlar yaşama

heyecanını kaybeder veya tamamen kendini yorulmuş hisseder. Bu sıkıntılı süreç boşanmanın ilk yarım yılında daha çok hissedilir.

Tablo1.1.
Boşanmanın Ana Sebepleri

No	Sebepler	%
1	Eşler arasında anlaşmazlıklar	57,9
2	Aldatma	49
3	Maddi konular	40,9
4	Eşlerinin birinin hasta olması	32,3
5	Fiziksel şiddet	36,2
6	Kumar bağımlılığı	30,5
7	Çocuk yetiştirmede anlaşmazlıklar	27,2
8	Ebeveynleriyle beraber yaşama	23
9	İkinci bir eşle evlilik	15,7
10	Doğumun gerçekleşmemesi	12,8
11	Ebeveynlerin veya akrabaların müdahalesi	11,1
12	Din ve gelenekler	11,1
13	İstenmeyen çocuk	9,8
14	Eşlerden birinin dış görünüşü	8,1
15	İnternette çok zaman geçirmek	8,1

Elbette boşanma, her toplumda büyük bir sorundur. Bu nedenle Kırgızistan’ında bu problemden uzak kalması mümkün değildir. Katılımcıların % 81,7’si bu görüşe katılıyor. Araştırmaya göre boşanma bugün Kırgız toplumunda en acil çözüme kavuşturulması gereken konulardan biri olarak kabul ediliyor. Özellikle endişeler boşanma kararı verilen vakitte ve duygusal stres yaşanan süreçte oluyor. Kırgız toplumundaki boşanma sayısını azaltmak için, ailenin statüsünü yükseltmek, aile sosyal politikasını iyileştirmek, destekleyici önlemler almak ve ülke ve vatandaşları için ekonomik güvenlik sağlamak gerekir. Tabii ki, bu önlemler ulusal düzeyde uygulanmalı ve mümkün olan en kısa sürede olumlu ve etkili kararlar alınmalıdır. Bu bağlamda, çalışmamızda katılımcılar boşanma süreciyle nasıl başa çıkılacağı konusunda önerilerde bulundular: Sosyoekonomik durumun iyileştirilmesi, aile hayatının desteklenmesi, genç ailelere rehberlik ve danışmanlık yapılması, fuhşun önlenmesi, aile kurumuna zarar veren filim ve programların sınırlandırılması vb.

Genel olarak toplum, aile ilişkilerinin istikrarı ile ilgilenir. Çünkü bu problem toplumun sürdürülebilir gelişimini etkiler. Bir çift arasındaki iyi bir ilişki, çocukların yetiştirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Birçok sosyal sorun (konut, sosyal güvenlik, sosyalleşme, istihdam vb.) aile düzenini yakından etkilemektedir. Bu nedenle devlet öncelikle ailenin toplumda başarılı bir şekilde gelişmesi için koşullar oluşturmalıdır. Tabii ki, böyle bir ortamın oluşturulması toplumun diğer sosyal kurumlarıyla yakından bağlantılı olmalıdır: politika, ekonomi, hukuk, kamuoyu, din, eğitim, kültür ve diğerleri.

2.3. Kırgızistan ve Türkiye’deki ailelerin boşanma sorunlarının

Karşılaştırmalı analizi

Bu bölüm, Türk kökenli iki halkın boşanmaya dair görüşleri ve farklılıkları inceleyen "Kırgızistan ve Türkiye’de Boşanmanın Karşılaştırmalı Analizi" başlığını taşımaktadır.

Kırgız ailesi, totaliter rejimin çöküşünden bu yana kısa bir tarihsel dönemde birçok sosyal sıkıntı yaşadı. Örnek olarak, 2005 devrimi, 2010 yılında iktidar değişikliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, egemen Kırgız Cumhuriyeti’nin yeni bir siyasi sisteminin kurulması, vb. durumlar sayılabilir. Diğer Orta Asya ülkelerinin aksine, Kırgızistan’da evlilik açısından nispeten özgür bir eş seçimi imkânı vardır. İstatistiklere göre, Kırgızistan’da resmi olarak kayıtlı dört aileden biri boşandı. Buna ek olarak, resmi kaydı olmayıp, resmi muamele yaptırmadan yaşayan veya kız kaçırma yolu ile evlilik yapmış aileler var. Bu ailelerden de boşanan aileler elbette mevcuttur. Bu boşanmalar resmi kayıtlarda olmadığından istatistiklerde gösterilememiştir.

Hem Türkiye ve hem de Kırgızistan’da boşanmaların başlıca nedenleri arasında kadına yönelik şiddet, aldatma ve eşin maddi olarak yetersiz kabul edilmesidir. Türkiye’deki araştırmalara göre boşanmanın bir başka nedeni de ekonomik sorunlardır [82]. Boşanmalara göre, para, aile içi şiddet ve evlilik anlaşmazlığı bu tür kararların ana nedeni olmaya devam etmektedir. Başbakanlık tarafından 1.200 kişinin katıldığı bir anket tertip edilmiştir. 2015 yılında yapılan bu çalışmaya 12 ilden 657 kadın ve 543 erkek katılmıştır. Çalışmada, boşanmaların ilk beş yıl içinde gerçekleşme olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çiftler genellikle 1-3 yıl birlikte yaşadıklarında boşanmaya karar verdiklerinden, resmi boşanma davası ilk 5 yılın içinde olmuş gözükmektedir.

Tablo 2.5.**Kırgızistan ve Türkiye'deki boşanmaların sayısı****2008 -2017 yılı**

Yıllar	KIRGIZİSTAN		TÜRKİYE	
	Boşanmalar	1000 kişiye kadar boşanmalar	Boşanmalar	1000 kişiye kadar boşanmalar
2008	7419	1,4	99663	1,40
2009	7381	1,38	114162	1,58
2010	8155	1,5	118568	1,62
2011	8705	1,59	120117	1,62
2012	8698	1,57	123325	1,64
2013	9052	1,6	125305	1,65
2014	9235	1,6	130913	1,70
2015	8588	1,45	131830	1,69
2016	9102	1,51	126164	1,59
2017	9588	1,56	128411	1,60

Türkiye'deki boşanmalarda ancak mahkemeler yoluyla mümkündür. Mahkemeler çok meşgul olduğu için boşanma süreci çok uzun ve zor olabilmektedir. Netice alma süresi 2 ila 7 ay arasındadır.

Devlet İstatistik Kurumu'na göre, son on yılda (2008-2017) her iki ülkede de resmi olarak kayıtlı kişilerin boşanma sayısı her yıl artıyor, Türkiye'de bu oran % 1.6, Kırgızistan'da % 1.5.

Genel olarak, Türkiye ve Kırgızistan'ın zihninde ve kültüründe birçok benzerlik vardır. Sosyal konularda da aynı görüşlere sahipler. Türkiye'de aile ve evlilik konusu Kırgızistan'da olduğu kadar önemlidir. Yukarıdaki kanıtlara dayanarak, Kırgızistan ve Türkiye'nin boşanma konusunda daha aktif çalışması ve bunu azaltmak için çabalar sarf etmesi gerekmektedir.

Sonuç

Nikâh, erkek ve kadın arasındaki toplum tarafından kabul görüp kontrol edilen, eşlerin kendi arasında ve çocuklarla olan muamelelerindeki hukuku ve vazifeleri ortaya koyan bir sistemdir.

Kadın ve erkeğin beraber yaşamasının kontrol edildiği ilk toplum biçimi, erken toplumun ilk aşamalarında ortaya çıkan çift klan veya grup evliliğidir. Daha sonra, aynı kuşağın üyeleri arasındaki grup evlilikleri azaldı ve çiftler arasındaki evliliklere yol açtı. Başlangıçta, evli çiftler ayrı yaşadı, sonra kocası karısının klanına (ana evlilik) geçti, daha sonra kadın erkeğin klanına geçti (ataerkil evlilik) ve mülkleri kendilerine aitti ve bazı durumlarda grup evliliğinin özellikleri gözlemlendi. Tarım ve hayvancılığa geçiş ise erkeklerin rolünü artırdı, evlilikleri eşleştirdi ve tek eşli evliliklere yol açtı ve bu da aileyi güçlendirdi. Yirminci yüzyılın sonunda, sosyal bir kurum olarak evlilik sosyo-ekonomik süreçlere dayalı olarak birçok değişikliğe uğramıştır.

1. Ataerkil aile, işçilerin tarımsal iş yapma ihtiyacı, sosyal güvenlik eksikliği ve tüm sistemi kaplayan kontrol ve baskıyı içeren sosyokültürel bir geleneğin baskısı nedeniyle endüstriyel toplumlarda ekonomik ihtiyaçlara dayalı olarak daha yaygındır. Bugün çekirdek aile tek eşli evliliğin en yaygın biçimidir. Modern aile aşağıdaki göstergelerle karakterize edilir: çekirdek aile şeklinde olması, çocuğun merkeze alınması, evde sorumlulukların eşit şekilde dağılımı, özgürlük ve bağımsızlığın değerli kabul edilmesi. Öte yandan, boşanma sayısı aile içindeki demokratik değerlerin olumsuz etkisi nedeniyle artmaktadır. Boşanma yasal, sosyal ve psikolojik bir süreçtir. Bu temelde, hakların ve sorumlulukların yeniden dağıtılmasına, sosyal durumdaki ve bireyin psiko-duygusal kaygısının rollerindeki değişiklikler eşlik eder. Tabii ki, boşanma süreci sadece zorluklarla ve gerginliklerle sınırlı olmayıp katılımcılarını, çocuklarını, akrabalarını ve tanıdıklarını da etkilemektedir. Boşanma artık normal kabul ediliyor ve birçok insan acı veriyor gibi görünüyor. Ancak boşanmanın en önemli sosyal kötülük olduğunu söyleyemeyiz. Toplumsal kötülük, evlilikte boşanmaya yol açan anormal bir ilişkidir. Bu yüzden toplumda aileyi teşkil eden eşlerin aralarındaki muamelelerin düzeltilmesi gerekir.
2. Kırğızların tarihinde her dönemde boşanmalar az olmakla beraber devam edegelmiştir. Şu an boşanmalar artmıştır ve bu durumda toplumun gelişimine menfi tesir göstermektedir. Boşanmalar şehirlerde kırsala nazaran daha çok olmaktadır. Sebepleri çok farklı olabilmektedir. Eşlerin çocuk sahibi olamamaları, karakterlerinin uyuşmaması, eşlerden birinin aldatması vb. sebepler arasında sayılabilir. Boşanmanın zararları sadece çocukları değil büyükleri de etkilemektedir. Boşanmalar kanunlardan kaynaklanan sebeplerden değil toplumun sosyal yapısının değişmesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir

ifadeyle küresel düzeydeki toplumsal değişimler birçok sahada ki değişimleri beraberinde getirmiştir.

3. Küreselleşme ile birlikte, aile ve evlilikte büyük değişiklikler olmuş, sosyo - ekonomik ve sübjektif faktörlerinde bunda katkısı olmuştur. Zamanında Karl Marks da bir sözünde " Toplum nasıl değişirse ailede öylece değişmelidir. Toplum nasıl gelişirse ailede gelişmelidir. Bu durum eskiden beri devam edegelen bir durumdur "demektedir. Devlet organları ailenin iyi olması için bazı taleplerde bulunsa da kendine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirememektedir. Aile bütçesi asgari yaşam seviyesi şartlarına ulaşamamaktadır. Bu sahada en önemli problemlerden birisi ailelerin eve sahip olamaması, şehirde ve köylerde işsizlik problemleridir. Hâlihazırda sosyal çevrenin istikrarlı olmaması ailede ve onun işleyen iç sisteminde problemlerin doğmasına sebep oldu. Bundan dolayı toplumun sosyal anlayışın sistemli hale gelmesi, aile değerlerinin arzu edilen seviyeye çıkması ve aileye yardım etmek için sosyal alanda ciddi çalışmaların yapılmasına ihtiyaç görünüyor.
4. Uzun süren ekonomik kriz, ailelerin birlikte yaşadığı ilk beş yıl içinde boşanmalara yol açmıştır, bunun sonucunda çocuklar herhangi bir destek almadan ayrılmıştır. Bu zorluk özellikle büyük aileleri etkiledi. Boşanmanın sonuçları bugün en acil sorunlardan biridir. Tabii ki, hükümet bu konunun kontrolünü ele geçirirse, boşanma sayısını azaltacaktır. Devletin aile krizine hiç dikkat etmediğini söylemiyoruz. Çünkü bu alanda ülkede çok şey yapılıyor. Ailelerin mali durumlarını iyileştirmek, eşler, ebeveynler ve çocuklar arasındaki iyi ilişkileri sürdürmek ve güçlendirmek için birçok sosyal çalışma yapılıyor. Ancak bu çabalar yeterince meyve vermiyor gibi görünüyor.
5. Modern aile geleneksel modelden yeni modele geçişte çok zor zamanlar geçiriyor. Ailenin yapısı basitleştirildi ve güçlerin tabi kılınması ve ayrılması sistemi kullanıldı. Geleneksel aile hizmetlerinin değeri de azaldı. Çocukların doğumuna ve yetiştirilmesine değil, günlük sorunların çözümüne odaklanıldı. Aynı zamanda, geleneksel Kırgız ailesi geçmişte kaldı. Bununla birlikte, modern aile geleneksel aileden tam olarak etkilenmez, çünkü onları etkileyen başka güçler vardır. Gördüğümüz gibi, Kırgız ailesinin tarihindeki ana işlevler ortadan kalkıyor gibi görünüyor. Her durumda, Kırgız toplumundaki ailenin özellikleri değişse bile, asla tamamen değişmeyecek ve yüksek statüsünü kaybetmeyecektir.
6. Aile, sosyal yapıda göreceli istikrarı koruyarak sosyal bir kurum olarak işlev görmeye devam edecektir. Çünkü toplumun ekonomik yaşamındaki rolü, demografik özellikler, eğitim hizmetleri vb. faaliyetler ailenin uzun zamandır asıl sosyal faaliyetleri olduğu için, bu durum daha asırlar boyu da devam edecektir. Bu nedenle aile, toplumsal ilerlemenin nesnel yasalarına tabi olarak toplum geliştikçe gelişmeye ve yaşamaya devam edecektir. Bu özellik, sanayileşme ve

sanayileşme sonrası uygarlıktaki boşanma nedenlerini inceleme ihtiyacını doğrulamaktadır.

7. XXI yüzyılda, tüm sosyo-kültürel süreçler gelişimsel özelliklerini yitirmekte ve çeşitliliğe yol açmaktadır ve bu fenomenler postmodernist metodoloji çerçevesinde klasik olmayan sosyolojide ele alınmaktadır. Toplum, aile ilişkilerinin istikrarı ile ilgilenir, çünkü zamanla toplumun istikrarını etkiler. Eşler arasında iyi bir ilişki, çocukların iyi bir şekilde yetiştirilmesini ve birçok sosyal sorunun (konut, sosyal güvenlik, sosyalleşme, istihdam vb.) çözülmesine yardımcı olur. Bu nedenle devlet, ailenin toplumda ve diğer sosyal kurumlarda tam gelişmesi için koşullar yaratır: politika, ekonomi, hukuk, kamuoyu, din, eğitim, kültür, vb. İle iletişimin sağlanması gereklidir.

Öneriler:

1. Devlet kurumları, toplumun ve ailenin durumunu düzeltmek için, sosyal ve - ekonomik açıdan çalışmalar yapmalı ve bu mevzuda gayretler göstermelidir. Hiç olmazsa ailelerin geçim standartlarını asgari geçim seviyesine getirmelidir. Eğer toplum ve ailenin ihtiyaçları yerine getirilmezse, gelecek nesillerin arzu edilen seviyede ilerleme kaydetmesi ve arzu edilen seviyede kendini yetiştirmesi mümkün olamayacaktır. Yeni evlenen çiftlere ulusal konut projeleri geliştirip, gelirlerine uygun olarak düşük seviyede reel faizler yardımıyla ev sahibi olmaları temin edilmelidir.
2. Kentler ve kırsal kesimlerdeki mevcut olan işsizlik problemi boşanmalarda menfi etki etmektedir. Bölgede işsizlere iş sağlamak için ulusal programlar geliştirmelidir. Kırgızistan'da ailenin seviyesini yükseltmek için kanuni değişiklikler yapılmalıdır.
3. Gençler arasında ailenin rolünü yükseltmek için memleketin siyasetini tekrar gözden geçirilmesi ve tedbirler alınması lazımdır. Kırgız toplumunda kanunlarda ailenin değerini artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
4. Sosyal araştırtmamızın neticesinde bizlerde oluşan kanaat ortaokullardan başlayarak, daha üst seviye ve sınıflarda olanlara aile değerleri öğretilse uygun olur. Bu arada anne ve babalarında çocuklarına bu yönde malumatlar vermesi gerekir. Böylece çocuklar, aileye ait değerleri evlilik öncesi dönemde öğrenmiş ve evliliğe hazır olarak başlamış olur. Şehir ve köylerde, ailelere, aile kurumun ehemmiyetine dair ahlak anlayışı ve aile psikolojisinin öğretmek için özel programlar yapılması, İslam dininin aileye dair bakışının evlilere ve evleneceklerle izah edilmesi, evlenmenin ve boşanmanın hukuki neticelerinin öğretilmesi faydadan hali olmayacaktır.

5. Boşanma probleminin azaltılması, mümkünse engel olunması için, devlet kontrolünde, özel işyerlerinin ve iyileştirme merkezlerinin açılması, yardıma İhtiyacı olanlara uygun şartlar oluşturmak lazımdır. Çünkü boşanma döneminde taraflar çok sıkıntı çekiyorlar. Kırgızistan'da aile düzeninin gelişmesi veya kötüye gitmesiyle alakalı gençler arasında boşanmanın önlenmesi maksadıyla geniş çaplı bir araştırma yapıp, her yıl durumun kontrol edilmesi ve bilgilerin güncellenmesi gerekir. Böylece aile değerlerini canlandırılmış ve boşanma probleminin çözümünde toplumun dikkati diri tutulmuş olur.
6. Toplumun, gençler arasındaki kültürel ve medeni değerleri sistemli hale sokması ve gençlere yönelik çalışması gerekir. Bu tarz konuların genellikle kitle iletişim araçları, televizyon yoluyla tanıtması gerekir. Kırgızistan cumhuriyeti aile hukukuna bakıp eksiklerin giderilmesi gerekir.
7. Genel olarak Kırgız aile değerleriyle alakalı özel filmlerin ve belgesellerin yapılması gerekir.

KAYNAKLAR

Yönetmelikler:

[1] Материалы парламентского слушания о положении женщин Кыргызстана в современных условиях Б. 1996 у.

[2] Социально-экономическое положение Кыргызской Республики Б.: 2010.122 s.

Bilimsel Referanslar:

[3] Абрамзон С.М. Формы родоплеменной организации у кочевников Средней Азии. Труды института этнографии АН СССР /Абрамзон С.М. Т. XIV 1951. -141. s.

[4] Агинская Т.И. Эволюция института брака как предмет социологического исследования/ Агинская Т.И.- Урал.: 2010.- 7 s.

[5] Алешина Ю.Е. Спецпрактикум по социальной психологии: опрос, семейное и индивидуальное консультирование/ Алешина Ю.Е., Данилин К.Е., Дубовская Е.М. -М.: 1989.- 135s.

[6] Аналитический отчет по результатам социологических исследований на тему:Положение женщин Кыргызстана: стереотипы и реальность.-Бишкек.:2002. 89с.

[7] Андреева Г.М. Социальная психология/ Андреева Г.М -М.: Аспект-пресс.2004.

[8] Андреева Т.В. Психология современной семьи: Монография/ Андреева Т.В.– СПб.: Речь. 2005.

[9] Антонов А.И. Социология семьи/ Антонов А.И., Медков В.М. - М.: Издательство МГУ. 1996.- 37. S.

[10] Ачылова Р. Семья и общество/ Ачылова Р. - Фрунзе.: 1986.- 22.s.

[11]Борисов В.А. Брачность и рождаемость в России: демографический анализ/Борисов В.А., Синельников А.Б.- М.: 1995.- 98 s.

[12] Вебер М. Социология в системе наук о культуре // История теоретической социологии. Вебер М. -М.: 1998. – Т. 2, гл. 4- 56-72 с.158

[13] Витакер К. Полночные размышления семейного терапевта/ Витакер К. М.: 2008.- 212 s.

[14] Гидденс Э. Социология/ Гидденс Э. -М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 36 s.

[15] Голод С. И. Семья и брак: историко-социологический анализ/ Голод С.И.- СПб.: 1998. 41-43 s.

[16] Голод С.И. Социолого-демографический анализ состояния и эволюции семьи // Социологические исследования. Голод С.И.- 2008. – № 1. -115 s.

[17] Голод С.И. XX век и тенденции сексуальных отношений в России/ Голод С.И- СПб.: «Алетейя», 1996. - 9-71 s.

[18] Гребенников И. В. Основы семейной жизни: учебное пособие для студентов педагогических институтов/ Гребенников И. В.- М.: Просвещение,1991. -5 с.

[19] Гродеков Н. Киргизы и каракиргизы Сыр-Дарьинской области/ Гродеков Н.-Ташкент.:1889.- 89 с.

[20] Гуд У. Социология семьи // Социология сегодня: Проблемы и перспективы. Гуд У . Под ред. Г. В. Осипова. Пер. с англ.- М.: Прогресс,1965.-69 s.

[21] Джумагулов А. Семья и брак у киргизов Чуйской долины/ Джумагулов А.-Фрунзе, 1960г. -16 s.

[22] Дилигентский Г.Г. Социально-политическая психология/ Дилигентский Г.Г. -М.: 1994.- 89 s.

- [23] Добренков В. И. Социальные институты и процессы/ Добренков В. И., Кравченко А. И. -М.: МГУ, 2000 г. т. 3. - 312-313 с.
- [24] Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд/ Дюркгейм Э. -СПб.:1912. – 178 с.
- [25] Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение/ Дюркгейм Э. -М.: 1995. -67 с.
- [26] Елизаров В.В. Перспективы исследования семьи: анализ, моделирование, управление/ Елизаров В.В. - Москва.: 1997. -173 с.159
- [27] Загряжский Г. Юридические обычаи киргиз. Материалы для статистики Туркестанского края/ Загряжский Г. -Ежегодник, выпуск 4, 1876. -156 с.
- [28] Законодательство о расторжении брака. Под ред. Архипова Л.Б., Кравченко А.С. и др. -М.:1983.-34-52 с.
- [29] Ковалев С. Психология семейных отношений/ Ковалев С. -Москва.: 1998. -134 с.
- [30] Кравченко А.И. Социология. Учебник/ Кравченко А.И., Григорян А.Ф.М.:ПБОЮЛ 2001. -53 с.
- [31] Кузнецов Р. Разводимость: динамика, факторы и тенденции.//Методология демографического прогноза. Кузнецов Р. - М.: 1988.
- [32] Масионис Дж. Социология. 9-е изд./ Масионис Дж. - СПб.: Питер. 2004.-583 с.
- [33] Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности. Тексты. Маслоу А.-М.: 1982. -110 с.
- [34] Мацковский М.С. Социология семьи: проблемы теории, методологии и методики/ Мацковский М.С Ответственный редактор д.ф.н. Г. С. Батыгин.-Москва.: 1989.- 112 с.
- [35] Медков В.М. Демография: Учебник. 2-е изд. / Медков В.М. - М.: ИНФРАМ, 2009. – 68 с.
- [36] Михеева А. Р. Брак, семья, родительство: социологические и демографические аспекты: Учеб. Пособие/ Михеева А. Р.- Новосибирск.: 2001.-47 с.
- [37] Михеева Р. Отцы и матери после развода: ответственность, право, проблемы/ Михеева Р.- Новосибирск.: 2002.-89 с.
- [38] Просвещение, 1996. - 352 с. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. - 2-е изд., дораб. - М.:
- [39] Парсонс Т. О структуре социального действия/ Парсонс Т. – М.: Академ.проспект, 2000. 160
- [40] Психология семейных отношений с основами семейного консультирования/ Е.И. Артамонова, Е.В. Екжанова, Е.В. Зырянова и др. ред. Е.Г. Силяева -М.: Издательский центр «Академия».2002 – 56 с.
- [41] Римашевская Н.М. Окно в русскую частную жизнь. Супружеские пары в 1996 году/ Римашевская Н.М., Ванной Д, Малышева М. М.: Academia, 1999. 141 с.
- [42] Римашевская Н.М. Семья в странах с переходной экономикой. М.,2002.s.15
- [43] Северцов Н. Путешествие по Туркестанскому краю и исследование горной страны Тянь-Шань/ Северцов Н- СПб.: 1873- 391s.
- [44] Синельников А.Б. Брачность и рождаемость в СССР/ Синельников А.Б.М.: 1987.- 11-16 с.
- [45] Социологическая энциклопедия. Т 1. М.: 2003 -308 с.
- [46] Социология: Энциклопедия/ Сост. Грицанов А.А., Абушенко В.Л., Евелькин Г.М., Соколов Г.Н., Терещенко О.В. –Минск.: «Книжный дом»,2003.- 523 с.
- [47] Сыдыковой Л. Права женщин в Кыргызстане: мусульманские традиции, исламские ценности и современное право/ Сыдыковой Л –Бишкек.: 2001.- 17 с.
- [48] Сысенко В.А. Супружеские конфликты/Сысенко В.А Москва, 1983г. s.34

- [49] Тийт Э. Факторы риска, вызывающие расторжение брака// Социальнодемографические исследования семьи в республиках Советской Прибалтики/Тийт Э. – Рига.: Зинатне, 1980 -26-34 s.
- [50] Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия/ Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. М.: 1997. - 189 – 190 s.
- [51] Тощенко Ж.Т. Социология/ Тощенко Ж.Т. – М.: 2005. – 291 s.
- [52] Тюгашев Е.А. Семейное воспитание: Учебное пособие/ Тюгашев Е.А., Попкова Т.В. –Новосибирск.: СибУПК, 2002.-15 s.
- [53] Фененко Ю.В. Социология/ Фененко Ю.В. – Москва.: 2008.- 153s.
- [54] Харчев А.Г. Брак и семья в СССР/ Харчев А.Г. М.: 1979. -57 s.161
- [55] Четков Д.М. Социология брака и развода/ Четков Д.М.- Л.: 1973. - 4 s.
- [56] Чуйко Л.В. Браки и разводы. Монография. М.: Статистика, 1975. -130s.
- [57] Шинелева Л.Т. Женщина и общество/ Шинелева Л.Т. – Москва.: 2001.
- [58] Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / К. Маркс, Ф. Энгельс / Избранные произведения в 3-х т. – М.: Изд-во политической литературы, 1970. s. 123.
- [59] Волкова А.Н. Социально-психологические факторы супружеской совместимости: Дис. канд. психол. наук./ Волкова А.Н. - Л.: 1979. -236 s.
- [60] Добрынина О. А. Проблема формирования благоприятного социальнопсихологического климата семьи (на примере рабочих-металлургов)/Добрынина О. А дис. ... канд. психол. наук. Новокузнецк, 1992.
- [61] Авдеев А. А. Браки и разводы в России: устойчивость и изменчивость. Доклад, представленный на российско-французском семинаре «Браки, разводы и семья в XX веке»/ Авдеев А. А. 2-4 февраля 1998.- М.: 1998-
- [62] Брудный А.А., Роль женщины в развитии общества и культуры в свете радикальной психологии// Семья и женщина в меняющемся мире/ Брудный А.А. Сыдыкбекова Д Материалы научно-практической конференции. Бишкек.: -1994.- 25s.
- [63] Вишневский А. Г. Современная семья и идеология // Свободная мысль. Вишневский А. Г. -М.: 4 1993. № 11. -28 s.
- [64] Гельдарханова Г. Социологическое моделирование развития семьи в современном обществе // Журнал: Народное образование. Гельдарханова Г. -Москва.: 2004. №6 -93s.
- [65] Джумагулов А. Некоторые обычаи и обряды дореволюционной киргизской семьи / Джумагулов А. Известия АН КССР, серия общественных наук. -Фрунзе.: 1959. Том 1. - 79-85s.
- [66] Женщины в переходный период. Региональный мониторинговый доклад №6 ЮНИСЕФ, 1999. -75 s.
- [67] Исаев К. Социальное положение вашей семьи и последствия // Исаев К., Акматов Н. Республика, 1992. 1-7 апреля №12.162
- [68] Кадыркулова Г.Д. Отчет по результатам социологического исследования: «Участие мужчин в планировании семьи и охраны репродуктивного здоровья»/Кадыркулова Г.Д // Центрально – азиатский медицинский журнал. –Бишкек.:256 s.
- [69] Карасаева А. К. Кыргызская семья при переходе к рынку/ Семья и женщина в меняющемся мире// Карасаева А. К. Материалы научнопрактической конференции.. -Бишкек.: 1994. -42 с.
- [70] Попеное Д. Упадок американской семьи (1969 – 1990): обзор и оценка // Вестн. МГУ. Сер. Социология и политология, 1996. № 3. s.36

- [71] Сорокин П. Кризис современной семьи // Ежемесячный журнал для всех. Сорокин П. - 1916. №3. -171 s.
- [72] Сыдык К. «Коомдогу ажырашулар»/К. Садык. Научная статья в вестнике БГУ №12. s. 32-35.
- [73] Угдыжеков С.А. Семейно-брачная структура кыргызов VI-XIII вв. // Вестник ХГУ имени Н.Ф. Катанова. Угдыжеков С.А. 2003г. №3. -59 s.
- [74] Шморина Е.В. О методах консультативной работы в ситуации развода // Психология зрелости и старения. Шморина Е.В. - 2000. - № 2. 265 s.
- [75] Элебаева А. Социальное положение женщины в Кыргызстане: история и современность// Семья и женщина в меняющемся мире. Материалы научнопрактической конференции/ Элебаева А. – Бишкек.: 1994. -90 s.

Türkçe Kaynaklar:

- [76] ARSLANTÜRK Z. AMMAN T. Sosyoloji, İfav Yayınları, İstanbul, 1999.
- [77] Bohannan P. The six stations of divorce. In: Bohannan P. Divorce and after. New York, 1970.
- [78] EROĞLU, Cemal, Türk Sosyo-Kültürel Yapı İçinde Manas Destanı, Basılmamış YLS Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 1996.
- [79] İbn Âbidin, c.5 s.253; Mezâhib-i Erbaa, c.5 s.17
- [80] İNAN, Abdülkadir, Makaleler ve İncelemeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.163
- [81] Müslim, Nikâh 66; Tirmizî, Nikâh 12; Ebu Dâvud, Nikâh 26; Nesâî, Nikâh 31-32 Ebu Dâvud, Nikâh 25
- [82] OZAN, Ubeydullah, Kız Kaçırma Geleneğinin Sosyo-Kültürel Temelleri, Basılmamış YLS Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 1999.
- [83] YASA, İbrahim, Türkiye’de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bununla İlgili Bazı İdari Meseleler, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1962.

Elektronik Kaynaklar:

- [84] 2012-2016 Статистический ежегодник Кыргызской Республики Бишкек 2017
<http://www.stat.kg/media/publicationarchive/3d87f62b-dbf0-47b1-93bf8750d7a59218.pdf>
- [85] Демографический ежегодник Кыргызской Республики Годовая публикация Бишкек-2018
<http://www.stat.kg/media/publicationarchive/a26db72b-5725-4577-ac4f-6f0201b8013d.pdf>
- [86] Женщины и мужчины кыргызской Республики 2012-2016 ишкек-2017/Таблица 1.12: Средний возраст вступления в брак
<http://www.stat.kg/media/publicationarchive/ae8378a4-26ba-40fc-bd92-4c6c307b3d8b.pdf>
- [87] Митрикас А. Семья как ценность: состояние и перспективы изменений ценностного выбора в странах Европы// <http://www.demoscope.ru/weekly>
- [88] Средняя зарплата в Кыргызстан KYRGYZTODAY.KG.
http://kyrgyztoday.org/ru/news_ru/srednyaya-zarplata-v-kyrgyzstane-prevysilaprozhitochnyj-minimum-v-tri-raza/
- [89] http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1060
- [90] <http://www.washprofile.org/?q=ru/node/5416>
- [91] <http://repnum.ru/news/society/1898469html>
- [92] <https://www.facebook.com/CrisisCenterSezim>
- [93] hurriyetdailynews.com
- [94] www.infor.ru
- [95] www.socium.info/dict.html
www.socium.info/dict.html